

22.05.2019

Семінар «Археологія на окупованих територіях та у зонах збройних конфліктів»

16 травня в Археологічному музеї Інституту археології НАН України відбувся семінар, присвячений питанням археології на окупованих територіях та у зонах збройних конфліктів. Що відбувається з культурною, зокрема археологічною, спадщиною України в зоні бойових дій та на окупованих територіях сьогодні? Чи використовує Україна міжнародні механізми правового захисту культурної спадщини? ([Національна академія наук України](#)).

Організатори: Всеукраїнська громадська організація (ВГО) «Спілка археологів України» та Інститут археології НАН України. Інформаційна підтримка – Секція археології і давнього мистецтва International council of museums (ICOM, Міжнародна рада музеїв) України.

Поняття «гуманітарна катастрофа» щодо зон ведення бойових дій та окупованих територій насамперед асоціюється з трагічними поворотами людських долі. Це цілком закономірно, адже життя та здоров'я кожної людини є найвищими гуманістичними цінностями. Однак гуманітарні втрати в «гарячих точках» мають й інші виміри. Зокрема, чималої шкоди завдається культурній спадщині, причому в значній кількості випадків йдеться про невідновлювані втрати.

Цей бік гуманітарної ситуації в окупованому Криму та зоні бойових дій на Донбасі практично позбавлений уваги медіа. Постійно «на слуху» хіба що перебіг судової справи щодо «скіфського золота», арештованого у Нідерландах через претензії Росії на частину матеріалів виставки, що зберігалася у кримських музеях. Насправді ж, проблемних питань у зазначених регіонах набагато більше. Що відбувається з культурною, зокрема археологічною, спадщиною України в зоні бойових дій та на окупованих територіях сьогодні? Чи використовує Україна міжнародні механізми правового захисту культурної спадщини?

Відповіді на ці та інші питання у своїх доповідях надали ключові спікери семінару.

Екс-генеральний директор Бахчисарайського державного історико-культурного заповідника, координатор проектів Кримського інституту стратегічних досліджень Ельміра Аблялімова виступила з темою «Порушення міжнародного гуманітарного права щодо захисту культурної спадщини на території тимчасово окупованого Криму: пошук міжнародно-правових шляхів». Вчена висловила наступні тези:

– політика Російської Федерації (РФ) стосовно суб'єктів РФ - це політика асиміляції, спрямована на впровадження «руськості» та нівелювання ролі та історії інших етнічних груп, в Криму – насамперед, корінного населення – кримських татар; історія, археологія, культура використовуються як інструменти політики та пропаганди в РФ;

– реакції на переміщення музейних предметів з території Криму на територію РФ з боку ЦОВВ України відсутні; систематичний контроль та моніторинг не ведеться;

– об’єкти ЮНЕСКО та об’єкти з попереднього списку ЮНЕСКО повинні бути внесені до переліку об’єктів під загрозою, що дасть можливість запустити міжнародні механізми захисту;

– ратифікація Другого протоколу Гаазької конвенції Україною вкрай необхідна! Україна також має вдосконалювати національне законодавство в сфері охорони культурної спадщини та більше використовувати доступні міжнародні інструменти і представництва; важливим є створення Національного консультативного комітету з питань охорони культурної спадщини на окупованих територіях та у зонах збройного конфлікту;

– археологічний бум в Криму продовжується попри те, що норми міжнародного права передбачають утримуватися від здійснення розкопок;

– санкції наразі – фактично єдиний засіб тиску, однак санкцій в сфері культури на РФ накладено не було;

– усі кроки України мають бути системними та вкладатися у єдину стратегію/логіку, однак наразі міжвідомчої взаємодії та консенсусу немає, інтерес до кримського питання слабшає, тоді як російська пропаганда в Криму набирає обертів.

Науковий співробітник Інституту археології НАН України кандидат історичних наук Сергій Теліженко та PhD в галузі культурної спадщини Сем Харді (Norwegian Institute in Rome) підготували доповідь «Ситуація з археологічною спадщиною в зоні проведення бойових дій (Луганська область)». Сергій Теліженко розповів про руйнування та пошкодження пам’яток археології в зоні бойових дій, зокрема, під час облаштування оборонних споруд, про заміновані пам’ятки археології на лінії фронту, про проблеми з охороною пам’яток на окупованих територіях та особливості проведення моніторингу і досліджень у зоні бойових дій.

Сем Харді у своєму виступі «На лінії вогню: культурна спадщина в гібридній війні – окупація, руйнація, торгівля, шпигунство та пропаганда» звернув увагу, зокрема, на те, що копачі та торговці незаконно видобутими археологічними артефактами є «агентами», які відслідковуються та контролюються російською владою з метою шпіонажу та в кампаніях з дестабілізації регіонів; у разі конфіскації нелегально здобутих артефактів останні використовуються, зокрема, і з метою антиукраїнської пропаганди. Руйнація пам’яток та спекуляції на тему культурної спадщини використовуються режимами також для того, щоб відволікати увагу від численних порушень прав людини у зонах бойових дій тощо.

Науковий співробітник Інституту археології НАН України В’ячеслав Баранов розповів про «Кримську археологію в умовах окупації», а старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України кандидат юридичних наук Олександр Малишев – про «Міжнародне право і «закривавлені старожитності»: новітні виклики та перспективи». Зокрема, Олександр Малишев доповів про сильні та слабкі сторони міжнародного та українського законодавства в галузі охорони культурної спадщини у зонах збройних протистоянь, про нагальну необхідність ратифікації Другого протоколу Гаазької конвенції, завершення процедури ратифікації Нікосійської конвенції, про слабку позицію Міністерства культури України,

про важливість уваги держави до значення і потенціалу культурних цінностей в міжнародній політиці та інші важливі питання.

Модератор – Голова Співки археологів України, провідний науковий співробітник Інституту археології НАН України доктор історичних наук Яків Гершкович.

Докладніша інформація – за посиланням: <https://bit.ly/2EWONE1>.

[Резолюція семінару «Археологія на окупованих територіях та у зонах збройних конфліктів».](#)